

MICHAEL LÖWY

Karl Marx, Che Guevara, Liberation Theology, Walter Benjamin ve Franz Kafka gibi pek çok çalışmanın altına imza atan Marksist sosyolog ve filozof Michael Löwy 1938'de Brezilya'da doğdu. Fransız Ulusal Bilimsel Araştırma Merkezi'nde (CNRS) toplumsal bilimler araştırmalarında yöneticilik yapan Löwy, Paris VIII Üniversitesi'nin yanı sıra, Los Angeles'taki California Üniversitesi ile Michigan, Stanford ve Pittsburg üniversitelerinde misafir öğretim üyesi olarak dersler verdi. 1985'lere kadar genel çalışma alanı sosyolojik ve tarihsel açıdan Marksist düşünce olan Löwy'nin 1985'ten sonraki ilgi alanı genellikle romantik anti-kapitalizm hareketler yahut Avrupalı Yahudilerin kültürel varoluşları gibi temalar olmuş; din ve siyaset arasındaki ilişkileri irdelemiştir. Çalışma alanı ziyadesiyle geniş olan Löwy'nin esas ilgisi Marksist düşüncenin tarihsel ve siyasal serüvenidir...

Ayrıntı: 1204
İnceleme Dizisi: 302

Demir Kafes
Max Weber ve Weberci Marksizm
Michael Löwy

Kitabın Özgün Adı
La cage d'acier
Max Weber et le marxisme wébérien

Fransızcadan Çeviren
Nihan Çetinkaya

Yayıma Hazırlayan
Şirin Etik

Son Okuma
Ayten Koçal

© Editions Stock, 2013

Kapak Fotoğrafı
Erik Witsoe / EyeEm / Getty Images Turkey

Bu kitabın Türkçe yayım hakları
Ayrıntı Yayınları'na aittir.

Kapak Tasarım
Gökçe Alper

Dizgi
Kâni Kumanovalı

Baskı ve Cilt
Kayhan Matbaacılık San. ve Tic. Ltd. Şti.
Merkez Efendi Mah. Fazılpaşa Cad. No: 8/2 Topkapı/İstanbul
Tel.: (0212) 612 31 85 - 576 00 66
Sertifika No.: 12156

Birinci Basım: Temmuz 2018

Baskı Adedi 2000

ISBN 978-605-314-304-8
Sertifika No.: 10704

AYRINTI YAYINLARI

Basım Dağıtım San. ve Tic. A.Ş.
Hobyar Mah. Cemal Nadir Sok. No.: 3 Cağaloğlu – İstanbul
Tel.: (0212) 512 15 00 Faks: (0212) 512 15 11
www.ayrintiyayinlari.com.tr & info@ayrintiyayinlari.com.tr

twitter.com/ayrintiyayinevi

facebook.com/ayrintiyayinevi

instagram.com/ayrintiyayinlari

Demir Kafes

Max Weber ve Weberci Marksizm

Michael L6wy

İNCELEME DİZİSİ
SON ÇIKAN KİTAPLAR

AYDINLAR SOSYALİZMİ
Jan Waclaw Makhayski

İLETİŞİM BİLİMLERİNİN
UNUTULMUŞ KÖKENLERİ
Der. Jacques Perriault

MODA-LOJİ
Yuniya Kawamura

MARKSİZM'İN ANLAMI
Paul D'Amato

ÇİNSELLİĞİN ÖNEMİ
Arzuya Yeniden Kavuşmak
Dr. Ghislaine Paris

ÇALIŞMA DÜŞÜNCESİ
John W. Budd

YORUM VE AŞIRI YORUM
Umberto Eco

HAYATIN GİZLİ HAZLARI
Theodore Zeldin

HAYATIN KIRILGANLIĞI
William E. Connolly

DEVLET VE HUKUK
Friedrich Engels, Karl Marx

İYİMSER OLMAYAN UMUT
Terry Eagleton

TEKNİK, SERMAYE, MEDYA
Peter Trawny

PROTESTO
Toplumsal Hareketlere
Kültürel Bir Giriş
James M. Jasper

SOSYALİZMDE EĞİTİM
KÜBA
Celil Denkteş

HERMENÖTİĞİN KÖKENİ
Kendilik Hakkında - Dartmouth
Konferansları, 1980
Michel Foucault

YAŞAM SANATI
Zygmunt Bauman

LENİN
Farklı Bir Yol
Lars T. Lih

HERMENÖTİK VE SOSYAL BİLİMLER
Anlama'ya Dair Yaklaşımlar
Zygmunt Bauman

LENİN 2017
Hatırlamak, Tekrarlamak ve Kafa Yormak
Vladimir İlyich Lenin , Slavoj Žižek

EKİM
Rus Devriminin Hikâyesi
China Miéville

DÜNYAYA VE KENDİMİZE DAİR
Zygmunt Bauman & Stanislaw Obirek

FAŞİZM VE KAPİTALİZM
Faşizmin Sosyal Kökenleri ve
İşlevleri Üstüne Teoriler
*Angelo Tasca, Arthur Rosenberg,
Otto Bauer, August Thalheime*

TANRI'YA VE İNSANA DAİR
Stanislaw Obirek, Zygmunt Bauman

İSTİSNA HÂLİ
Giorgio Agamben

BENLİK PRATİKLERİ
Zygmunt Bauman & Rein Raud

EŞYA VE İNSAN
Bir Pratik İlişkinin Felsefesi, Pedagojisi
ve Sosyolojisi
Arnd-Michael Nohl

KUŞATILMIŞ TOPLUM
Zygmunt Bauman

KAPIMIZDAKİ YABANCILAR
Zygmunt Bauman

Demir Kafes*

Max Weber ve Weberci Marksizm

* Almanca aslı “stahlhartes Gehäuse” olan terim, Fransızcaya “cage d’acier” yani “çelik kafes”, Türkçeye ise Talcott Parsons’ın *Iron Cage* isimli kitabından çevrildiği haliyle “demir kafes” olarak geçmiştir. Biz söz konusu terimin Türkçe literatürdeki kullanımına sadık kalarak başlıkta *Demir Kafes* ifadesini kullanmayı tercih ettik. Metinde bağlama göre, doğrudan başlığa referans verilen açıklamalar dışında, sözcüğün Fransızca (acier) ve Almanca (Stahl) karşılığına sadık kalarak “çelik”, “çelik gibi”, “çelik kafes” kullanımlarını korumayı uygun gördük. (ç.n.)

İçindekiler

Giriş	9
-------------	---

Birinci Bölüm

Weber, Marx ve “Demir Kafes”

1	Marx ve Weber: <i>Kapitalismus</i>	17
	Kapitalizmin Kökenleri.....	20
	Sistemin Eleştirel Değerlendirmesi	33
2	Max Weber’in Kültürel Karamsarlığı	47
	Romantizm ve Modernite.....	49
	Eleştirel Sapma	54
	Çelik Gibi Sert Bir Mahfaza	62

İkinci Bölüm

Max Weber ve Seçmecî Yakınlıklar

3	Seçmecî Yakınlık Kavramı	71
	Weber'in Seçmecî Yakınlık Kavramı Kullanımına İlişkin Bir Envanter	77
	Tanımlama Girişimi	82
4	Katolik Ahlak ve Kapitalizmin Ruhu: Negatif Yakınlık	89
	Weberci Hipotez	91
	Antikapitalist Bir Katolik Gelenek	100

Üçüncü Bölüm

Weberci Marksizm

5	Din Olarak Kapitalizm: Max Weber Okurları - Ernst Bloch, Walter Benjamin ve Erich Fromm	115
	Ernst Bloch	116
	Walter Benjamin	117
	Erich Fromm	133
6	Weberci Marksistler: Lukács'tan Merleau-Ponty'ye	136
	Tarih ve Sınıf Bilinci	137
	Antonio Gramsci ve Jose Carlos Mariategui	142
	Frankfurt Okulu Tarafında	144
	Weberci Marksizmin Yayılması	150
	Habermas'ın Ayrılışı	157
	Sonuç	169

Giriş

Max Weber'e yirmi yılı aşkın bir süredir ilgi duyuyor, yapıtları üzerine kafa yoruyorum. 1969 yılında yazdığım "Weberoloji" adlı ilk deneme, onun temel kitabı *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu'na ilişkin yöntembilimsel bir tartışma*ydı; amacım Weber'in tarihsel materyalizme getirdiği eleştirilerin henüz doğrulanmamış olduğunu ortaya koymaktı.¹ Argümanlarım (görece) yeni olsa da, nihayetinde klasik bir tanıtlama sunuyordum. Benim gözümde bu ilk denemeyi ilginç kılan, Weberci "seçmecî yakınlık"* kavramına ilişkin ortaya koydukları

1. Michael Löwy, "Marx et Weber: notes sur un dialogue implicite", *Dialectique et révolution. Essais de sociologie et d'histoire du marxisme*, Paris, Anthropos, 1973.

* Fransızcaya "affinité élective", İngilizceye "elective affinity" olarak çevrilen Wahlverwandtschaft kavramı. Michael Löwy'nin değineceği gibi, bu terim aynı

rıydı. Birkaç sene sonra, Lukács üzerine doktora tezimi yazarken, Heidelberg’de, Max ve Marianne Weber’in evinde her pazar çok sayıda sosyoloğu bir araya getiren bir “Max Weber çevresi”nin varlığını keşfettim.² Yaklaşımımı etkileyen ve izlediğim yolun bir nevi yönünü belirleyen bu keşif olmuştur. Şöyle ki kitabımın bazı bölümleri, dönemin din sosyolojisi araştırmacılarından Jean Séguy’da ilgi uyandırmıştı; Séguy beni, bu Max Weber çevresinin –ki toplantılara katılanlar arasında, Alman medeniyetinin iki genç Yahudisi György Lukács ve Ernst Bloch da vardı– merak uyandıran hikâyesini kendi ekibi önünde anlatmam için davet etti; işte bu Weber dönemeci sayesinde, “dine giriş yapıp”, bir din sosyoloğuna dönüştüm.

Weber’le 1980’lerde, bu defa bilgi sosyolojisinin çatısı altında yeniden karşılaştım. Onun, tarihselci –bilgi amaçlı değerlerin önemine vurgu yapan– bir veçheyle, eserlerinin pozitivist okumalarında öne çıkan daha tartışmalı bir veçheyi, *Wertfrei* yani değer yargılarından bağımsız bir bilim önerisini *birleştiren, sosyal bilimlerde nesnellik* kavrayışı ilgimi çekiyordu.³ Daha sonra ise “seçmeci yakınlık” kavramı, Orta Avrupa’nın Yahudi kültürü üzerine yazdığım kitabın başlıca çözümleme aracı haline geldi ve aslında bu kavram Martin Buber, Gustav Landauer, Walter Benjamin ya da Ernst Bloch gibi Alman kültürünün içerisindeki Yahudi düşünürlerin eserlerinde var olan Yahudi Mesihçiliği ile

zamanda Goethe’nin bir romanının ismidir. Söz konusu roman Türkçede Gönül Yakınlıkları, Ruh Yakınlıkları ya da daha doğru bir tercüme olduğunu düşündüğümüz Seçilmiş Yakınlıklar ismiyle yayımlanmıştır. Biz “seçilmiş yakınlık” yerine (terimin geçmiş zamana ilişkin bir göndermede bulunmamasını daha sağlıklı buluyoruz) yahut “seçici yakınlık” yerine (burada söz konusu olan seçimin, kuvvet halindeki bir eğilimden ve bir dürtüden gitgide aktif seçime dönüşmesine dek tüm safhaları kapsadığını düşünecek olursak), Türkçe sosyoloji literatürüne geçmiş olan “seçmeci yakınlık” ifadesini kullanmayı uygun bulduk. (ç.n.)

2. Doktora tezim, pek de isabetli olmayan bir başlıkla yayımlandı: *Pour une sociologie des intellectuels révolutionnaires. L’évolution politique de Lukács. 1909-1929*, Paris, PUF, kol. “Sociologie d’aujourd’hui”, 1976.

3. Bununla ilgili kitabım *Paysages de la vérité. Introduction à une sociologie critique de la connaissance*, Paris, Anthropos, 1985; *Les Aventures de Karl Marx contre le baron de Münchhausen* (başlığıyla tekrar yayımlandı), Syllepse, 2012.

özgürlükçü ütopya arasındaki “mütekabiliyet” ilişkilerinin ya da yapısal benzerliklerin farkına varmamı sağladı.⁴

Kitaplarımda Weber’e yaptığım referanslar bir yana, özellikle şu son yıllarda eserleri üzerine birçok deneme kaleme aldım; onun Marx’la ilişkisini, Merleau-Ponty’yi müteakip, “Weberci Marksizm” olarak adlandırdığım yazılar yazdım. Bu fikirlerden bir kısmını, büyük ölçüde yeniden formüle edip geliştirdiğim şekliyle bu kitapta bulacaksınız. Başlıkta da belirtildiği üzere, kitaptaki düşüncelere yol gösteren ana unsur, “demir kafes” olarak görülen kapitalist uygarlıktır. Burada söz konusu terime ilişkin bir açıklama yapmak gerekiyor: “Demir kafes”, Amerikalı sosyolog Talcott Parsons’ın, terimin Almancasından yaptığı yaklaşık bir çeviridir. *Stahlhartes Gehäuse*, *aslında çelik gibi sağlam bir mahfaza* [habitable dur comme l’acier] anlamına gelmektedir. Taşındığı belirsizliğe rağmen, ben çevirinin bu ilk versiyonunu kullanıyorum çünkü bu haliyle dilimizde –yalnızca sosyoloji terminolojisinde kalmayıp– geniş bir yer edinmiş ve bir çeşit özerkliğe sahip olmuştur.⁵

Benim Weber yorumum, göreceğimiz üzere, onun *kültürel karamsarlığına*, yani bürokratik kapitalist uygarlığa ilişkin –“çelik gibi sert” benzetmesiyle– ortaya koyduğu acımasız teşhise ve bu uygarlığın bizim için hazırladığı geleceğe ilişkin karanlık önseziye ayrıcalık tanımaktadır. 1917 yılında Alman Parlamentosu üzerine yazdığı metnin o ünlü bölümünde Weber, Eski Ahit’teki peygamber betimlerine olası bir atıfta bulunarak, insanlar tıpkı eski Mısır’daki gibi yeniden köle oldukları zaman, diye belirttiği “gelecek zamanların tutsaklığı”ndan söz eder.⁶ Elinizdeki

4. Michael Löwy, *Rédemption et utopie. Le judaïsme libertaire en Europe cent-rale*, Paris, PUF, 1988, 2010 yılında, Editions du Sandre tarafından yeniden basılmıştır.

5. Aynı başlıkla İngiliz dilinde yazılmış bir çalışma bulunmaktadır; Heidelbergli sosyoloğun, Kuzey Amerikalı araştırmacı Arthur Mitzman tarafından kaleme alınan muhteşem biyografisinden söz ediyorum: Arthur Mitzman, *The Iron Cage. An Historical Interpretation of Max Weber*, New York, The Universal Library, 1971.

6. Max Weber, “Parlement et gouvernement dans l’Allemagne réorganisée” (1917),

kitabın, Fritz Lang'ın büyüleyici sessiz filmi *Metropolis*'den bir sahnenin yer aldığı kapağı* da aynı şekilde, yüce İdol'ü bundan böyle Mısırlı Osiris yerine modern makine olan bu karanlık kölelik durumuna gönderme yapmaktadır. Bu, hiç kuşku yok ki Heidelbergli sosyoloğun karmaşık dünya görüşünün yalnızca bir vechesine karşılık gelmektedir. Ama burada beni ilgilendiren tam olarak bu boyuttur ve onu düşüncelerimin merkezine koyduğumu söyleyebilirim çünkü bana kalırsa bu son derece günceldir.

Œuvres politiques 1895-1919 içinde, Paris, Albin Michel, 2004, s. 336, Çev. Elisabeth Kauffmann, Jean-Philippe Mathieu ve Marie-Ange Roy. Kısaca *Œuvres politiques* diyeceğim.

* Löwy'nin sözünü ettiği *Metropolis* filmindeki kareyi kitap kapağı olarak kullanmadığımızdan, söz konusu kapağı buraya almak durumunda kaldık. (ç.n.)

Bu eserde ele alınan konulardan bazıları ya çok az bilinmektedir ya da üzerlerinde çok az çalışılmıştır: Örneğin, Katolik ahlak bunlardan biridir. Weber, Katoliklik üzerine kuşkusuz hiçbir yapıt kaleme almamıştır –ki üzerinde durup sorgulamamız gereken garip bir sessizliktir bu– fakat fragmanlar halinde de olsa ilgili bazı unsurlara yer vermiş, birtakım düşünceler bırakmıştır; ben burada onları, bir yapbozun parçaları gibi toplayıp bir araya getirmeye çalışacağım. Latin Amerika'nın sol Katolikliği üzerine yazdığım kitapta bu konuya biraz eğilmiştim; şimdi onu geliştirip derinleştireceğim.⁷ Diğer bölümlerde ise Weberci çalışmaların –Marx'la olan ilişkisi ya da demir kafes imgesi gibi– daha klasik soruları üzerinde duracağım; bununla birlikte, yeni bir yaklaşımla, “Weberoloji” alanında bugüne dek ayrıcalığını korumuş yorumlardan farklılık gösteren bir yorum getirme çabasıdayım.

Sözümü tamamlamadan önce, kitabın konusuyla aramdaki kişisel ilişkiye dair bir şey söylemem gerekiyor: Antikapitalist yöndeki politik duruşum bir sır değil. Şurası açık ki Weber okumalarım tüm ahlaki ve kültürel içeriğiyle birlikte bu kanaatle renklenmiştir. Gelgelelim, *Éssais sur la théorie de la science*^{da*} [Bilim Kuramı Üzerine Denemeler] belirttiği üzere, her bilgi “araştırmacının değerleriyle bir ilişkiyi” zorunlu kılar olgusunda ısrar eden bizzat Weber değil midir? Weber burada, araştırmacının, sosyal ve kültürel olguların kaotik çoğulluğu karşısında neyin önem arz ettiğine, neyin ilgi ve alakaya yaraşır ve anlamlı olduğuna dair seçimlerini yalnızca kendi kültürel değer-ideleri (Kulturwertideen) sayesinde yapabildiğini belirtmektedir. Bilim kuramı üzerine yazdığı denemelerinin harikulade bölümlerinden birinde, bu ilkeyi şöyle formüle eder: “Bu yüce kültürel

7. Michael Löwy, *La guerre des dieux. Religion et politique en Amérique latine*, Paris, Editions du Félin, 1998.

* Metinde *Éssais sur la théorie de la science* olarak geçen bu çalışma, 1922 yılında yayımlanan ve Weber'in bilim kuramına ilişkin yazılarını bir araya getiren *Gesammelte Aufsätze zur Wissenschaftslehre* isimli kitaptır. (ç.n.)

değer-idelerinin yaydığı ışık, her seferinde, olayların zaman içindeki kaotik ve olağanüstü akışında, durmaksızın değişen, tanımlı ve sınırlı bir parçası üzerine düşer.”⁸ Ben de aynı fikirden yola çıkarak ve Weber’den bir miktar alıntı yaparak şunu diyebilirim: Beni harekete geçiren değerlerin aydınlığı, “Weber düşüncesinin durmaksızın değişen, olağanüstü hareketinin tanımlı ve sınırlı bir parçası üzerine düşer.”

Marksist kuramsal angajmanımı gizleyecek değilim. Bu, araştırmacı olarak yazdığım bütün kitaplarda olduğu gibi, bu kitabımda da son derece açıktır. Marksizmin bünyesine, Max Weber’den bazı entelektüel kazanımlar katmaya müsait olduğunu da düşünmüyorum değilim; buradan bakılınca, Weberci Marksizmin olanaklılığı ve verimliliği böylece görülmüş olacaktır. İlerleyen sayfalarda bunu sıkça ele alacağız.

8. Max Weber, *Éssais sur la théorie de la science*, Paris, Plon, 1965, s. 212.

Birinci Bölüm
Weber, Marx
ve “Demir Kafes”

